A C T A U N I V E R S I T A T I S L O D Z I E N S I S
FOLIA OECONOMICA 7, 1981

Ewa Sadowska*

ANALIZA WYKORZYSTANIA KWALIFIKACJI KADR Z WYKSZTAŁCENIEM ŚREDNIM I ZASADNICZYM ZAWODOWYM NA PRZYKŁADZIE ŁODZI

Termin: wykorzystanie kwalifikacji łączy się z pojęciem szerszym, z którego logicznie wynika - z zatrudnieniem racjonalnym. Definicja racjonalnego zatrudnienia zawiera w sobie pierwiastek ideowy: racjonalne zatrudnienie to pełne wykorzystanie osiągniętych w drodze procesu kształcenia ustawicznego kwalifikacji do uprawiania określonego zawodu; zakłada ona przy tym, iż uwzględnione są w tym procesie indywidualne zamiłowania i uzdolnienia. Owo "pełne wykorzystanie" rozumiane jest jako prawidłowe, tj. zgodne z zapotrzebowaniem, rozmieszczenie w gospodarce kadr wykwalifikowanych.

Aby ten ogólny, ideowy cel polityki gospodarczej mógł być realizowany należy określić mierniki oceny stopnia realizacji tego celu. Teoretycy zatrudnienia dążą ponadto do sformalizowania zasad racjonalnego zatrudnienia.

Hierarchia kryteriów racjonalnego zatrudnienia, zaproponowana przez M. Olędzkiego przedstawia się następująco[1]:

- zgodność poziomu i rodzaju kwalifikacji posiadanych realnie przez pracowników z rzeczywistymi wymaganiami kwalifikacyjnymi zajmowanych przez nich stanowisk pracy;

---

* Dr, adiunkt w Zakładzie Planowania i Polityki Ekonomicznej Instytutu Polityki Regionalnej UŁ.

[1] M. O l ę d z k i, Przesłanki polityki zatrudnienia kadr kwalifikowanych, "Polityka Społeczna" 1976, nr 11/12. Nieco inaczej przedstawiają tę listę M. K a b a j, i Z. S a d o w s k i, umieszczając kryterium zgodności zawodu wyuczonego z wykonywanym na pierwszym miejscu (Specjalista - projekt systemu informatycznego, tamże).

- zgodność wymagań wykonywanego zawodu czy zajmowanego stanowiska z istotnymi predyspozycjami psychofizycznymi, zainteresowaniami, zamiłowaniami i aspiracjami zawodowymi i społecznymi;

- normatywny wskaźnik udziału w budżecie czasu pracy czynności dostosowanych do poziomu i rodzaju kwalifikacji zawodowych pracownika;

- zgodność zawodu wyuczonego z zawodem wykonywanym.

Racjonalność zatrudnienia od strony przyczyn dysproporcji strukturalnych stanowi przedmiot zainteresowania wielu badaczy i jest szeroko potraktowana w literaturze ekonomicznej, zwłaszcza ostatnich lat[2]. Próbując uogólnić, wyróżnić by można przynajmniej dwie grupy poglądów na przyczyny niezgodności strukturalnych w zatrudnieniu kadr kwalifikowanych. Pierwsza grupa upatruje przyczyny takiego stanu rzeczy w złym dostosowaniu struktury podaży kadr do rzeczywistych potrzeb gospodarki narodowej. Druga grupa poglądów wychodzi od ujęcia systemowego; ujmuje zagadnienie od strony oceny funkcjonowania gospodarki narodowej, badając w tym zakresie problem absorpcji przez gospodarkę narodową kadr kwalifikowanych i związany z tym system mierników działalności organizacji gospodarczych, system płac i premii.

Określanie przyszłego popytu gospodarki na kadry kwalifikowane za punkt wyjścia przyjmuje zwykle analizę obecnego stanu w tym zakresie[3]. W oparciu o wyniki spisu kadrowego z 1973 r. przeprowadzono analizę podaży i popytu na kwalifikacje na przykładzie Łodzi, ograniczając się do średniego i zasadniczego poziomu wykształcenia.

---

[2] M. in. M. K a b a j, Elementy pełnego i racjonalnego zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej, Warszawa 1972; J. P i e t r u c h a, Podstawy teorii i polityki zatrudnienia, Warszawa 1975; M. O l ę d z k i, Polityka zatrudnienia, Warszawa 1974.

[3] Analizę wykorzystania kadr wykwalifikowanych w Polsce według danych spisu kadrowego 1973 r. przeprowadzili M. G o ł a c k a i K. D z i e n i o, Kadry kwalifikowane i ich wykorzystanie, "Nowe Drogi" 1976, nr 5.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KADR Z WYKSZTAŁCENIEM ŚREDNIM I ZASADNICZYM ZAWODOWYM W GOSPODARCE USPOŁECZNIONEJ ŁODZI

Według spisu kadrowego z 1973 r. w gospodarce uspołecznionej Łodzi zatrudnionych było 415 100 osób. Strukturę zatrudnienia w Łodzi według poziomów wykształcenia przedstawia tab. 1.

Tabela 1

Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w Łodzi w 1973 r. w zależności od wykształcenia

Wykształcenie	Poziom zatrudnienia		Wskaźnik % zgodności wykształcenia z zawodem wykonywanym
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu	
Wyższe	28 744	6,9	83,0
Policealne i średnie zawodowe	59 926	14,4	72,9
Średnie ogólnokształcące pełne	26 785	6,5	
Średnie ogólnokształcące niepełne	7 821	1,9	0,0
Zasadnicze zawodowe	56 412	13,6	62,5
Podstawowe ukończone	177 418	42,7	0,0
Podstawowe nie ukończone	57 994	14,0	0,0
Ogółem	415 100	100,0	100,0

Źródło: Spis kadrowy 1973, cz. 1, Warszawa 1977, tab. 2 oraz Tabulogram GUS, Warszawa 1974, tab. 29.

Z danych zawartych w tej tabeli wynika, że najliczniejszą grupę wśród zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Łodzi w 1973 r. stanowiły osoby z ukończonym wykształceniem podstawowym (42,7%). Gdyby zaś do tej grupy pracowników dołączyć osoby z wykształceniem podstawowym nie ukończonym, to okaże się, że razem stanowili oni 56,7% ogółu, a zatem ponad połowę zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej miasta. Nie jest

to stan zadowalający, chociaż w porównaniu z poprzednim spisem kadrowym z 1968 r. notujemy spadek odsetka udziału o 11 punktów (w 1968 r. pracownicy z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym stanowili 65,6% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Łodzi)[4].

Tabela 2

Pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej według poziomu wykształcenia (w %) w latach 1968 i 1973

Wykształcenie	1968		1973	
	Polska	Łódź	Polska	Łódź
Wyższe	4,7	5,4	5,8	6,9
Policealne i średnie zawodowe	11,3	9,9	15,3	14,4
Średnie ogólnokształcące pełne	4,5	5,1	5,4	6,5
Średnie ogólnokształcące niepełne	3,8	4,0	1,7	1,9
Zasadnicze zawodowe	15,3	10,0	18,9	13,6
Podstawowe ukończone	44,0	46,9	41,9	42,7
Podstawowe nie ukończone	16,4	18,7	11,0	14,0

Źródło: Spis kadrowy 1973, cz. 1, tab. 1 i 2.

Drugą pod względem liczebności grupę wśród zatrudnionych stanowili pracownicy z wykształceniem średnim - 20,9% ogółu. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym w gospodarce uspołecznionej Łodzi stanowiły w 1973 r. 13,6% ogółu zatrudnionych. W zasadzie we wszystkich grupach z wykształceniem ponadpodstawowym nastąpił w porównaniu z 1968 r. wzrost wskaźników (tab. 2). Wyjątek stanowi grupa zatrudnionych posiadających wykształcenie niepełne średnie ogólnokształcące, której udział w zatrudnieniu ogółem spadł w ciągu pięciu lat dzielących kolejne spisy kadrowe o ponad 2 punkty procentowe (tab. 2).

Jak wynika z tab. 2, sytuacja gospodarki Łodzi na tle Polski pod względem struktury wykształcenia zatrudnionych na-

[4] Por. dane zawarte w tab. 2.

dal nie przedstawia się korzystnie, mimo stałego wzrostu poziomu wykształcenia. Zawarte w tabeli wskaźniki obejmują dane za lata 1968 i 1973. Z porównania ich wynika, że dystans dzielący gospodarkę Łodzi pod względem nasycenia kadrami z wykształceniem średnim zawodowym (łącznie z policealnym) od gospodarki ogólnokrajowej zmniejszył się i wynosił w 1973 r. 0,9 punkta, wobec 1,4 punkta w 1968 r. Natomiast nie uległa zmianie sytuacja w gospodarce łódzkiej na tle wskaźników ogólnopolskich w zakresie wykształcenia zasadniczego zawodowego; w dalszym ciągu, podobnie jak w 1968 r., różnica między wskaźnikiem ogólnopolskim i łódzkim wynosiła w 1973 r. 5,3 punkta procentowego[5].

Tabela 3

Struktura zatrudnienia pracowników z wykształceniem zawodowym według poziomów wykształcenia i działów gospodarki narodowej w Łodzi w 1973 r.

Działy gospodarki	Pracownicy z wykształceniem zawodowym				Zatrudnieni ogółem w liczbach bezwzględnych
	w liczbach bezwzględnych			udział w % w ogólnej liczbie zatrudnionych	
	razem	wykształcenie policealne i średnie	wykształcenie zasadnicze		
1	2	3	4	5	6
Przemysł	54 580	22 782	31 798	25,0	218 112
Budownictwo	14 960	7 619	7 341	32,3	46 382
Rolnictwo	602	537	65	43,3	1 390
Leśnictwo	138	108	30	42,1	328
Transport i łączność	6 024	2 380	3 644	27,5	21 866
Handel	14 013	7 380	6 633	37,5	37 381
Gospodarka mieszkaniowa i komunalna	4 655	2 634	2 021	23,4	19 852
Nauka	3 343	2 541	802	36,7	9 106

[5] Analizę poziomu wykształcenia zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Łodzi według kolejnych spisów kadrowych z lat 1958, 1964 i 1968 i na tle czterech innych wielkich miast Polski przeprowadziła autorka niniejszego w artykule pt.: Szkolnictwo ponadpodstawowe w Łodzi (zarys problemu), "Zeszyty Naukowe UŁ" 1975, S. III, z. 1.

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4	5	6
Oświata i wychowanie	7 596	6 721	875	33,5	22 681
Kultura i sztuka	1 871	1 144	727	30,1	6 219
Ochrona zdrowia, opieka społeczna, kultura fizyczna	5 716	3 959	1 757	30,1	18 966
Finanse i ubezpieczenia	865	764	101	30,3	2 857
Administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości	1 076	969	107	23,3	4,613
Pozostałe	899	388	511	16,8	5 347
Ogółem	116 338	59 926	56 412	28,0	415 100

Źródło: Spis kadrowy 1973 r.

Strukturę zatrudnienia pracowników z wykształceniem zawodowym według poziomów wykształcenia, tj. średniego i zasadniczego, oraz działów gospodarki narodowej w 1973 r. przedstawia tab. 3.

Jak wynika z tabeli, udział pracowników z wykształceniem zawodowym w ogólnej liczbie zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej wyniósł 28%. Ten sam wskaźnik w odniesieniu do przemysłu, działu skupiającego 52,5% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Łodzi, wyniósł 25%. Wyższym wskaźnikiem udziału osób z wykształceniem zawodowym wśród zatrudnionych charakteryzowało się budownictwo, drugi co do wielkości pod względem zatrudnienia dział gospodarki (11,2%), gdzie omawiany wskaźnik wyniósł 32,3%.

Analizując oddzielnie oba poziomy wykształcenia zawodowego w odniesieniu do dwóch wybranych działów gospodarki stwierdzamy, iż mniej więcej zbliżone jest nasycenie kadrami poziomu zasadniczego w przemyśle i budownictwie łódzkim (odpowiednio: 14,6% i 15,8%). Natomiast udział pracowników z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym wśród zatrudnionych w budownictwie przewyższał o 6 punktów procentowych analogiczny wskaźnik dotyczący przemysłu (odpowiednio: 16,4% oraz 10,4%).

Jednym z mierników racjonalnego zatrudnienia kadr kwalifikowanych jest stopień zgodności zatrudnienia w zawodzie wymagającym danego poziomu wykształcenia z osiągniętym poziomem wykształcenia. Informacje o tym, jaki był w 1973 r. udział osób pracujących zgodnie z posiadanym poziomem wykształcenia w gospodarce uspołecznionej Łodzi, zawarte zostały w tab. 4.

Tabela 4

Pracownicy zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej Łodzi w 1973 r. według wykształcenia i wykonywanych zawodów

Wyszczególnienie	Zatrudnieni ogółem	Wykształcenie						
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące		Zasadnicze zawodowe	podstawowe	
				pełne	niepełne		ukończone	nie ukończone
1	2	3	4	5	6	7	8	9
w liczbach bezwzględnych								
Zawody wymagające wykształcenia wyższego	34 180	28 343	3 888	1 735	59	55	93	7
Zawody wymagające wykształcenia średniego	96 084	351	48 331	21 672	3 343	7 120	13 958	309
Robotnicy i pracownicy równorzędni robotnikom wykwalifikowanym	284 441	44	7 584	3 315	3 399	49 188	163 238	57 673
Pracownicy działalności politycznej i społecznej w zakładach pracy	395	6	123	63	20	49	129	5
Ogółem	415 100	28 744	59 926	26 785	7 821	56 412	177 418	57 944
w % ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej								
Zawody wymagające wykształcenia wyższego	8,23	6,82	0,93	0,41	0,01	0,01	0,02	0,00
Zawody wymagające wykształcenia średniego	23,14	0,08	11,64	5,22	1,04	1,71	3,36	0,07

Tabela 4 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Robotnicy i pracownicy równorzędni robotnikom wykwalifikowanym	68,52	0,01	1,82	0,79	0,81	11,84	39,32	13,89
Pracownicy działalności politycznej w zakładach pracy	0,09	0,00	0,02	0,01	0,00	0,01	0,03	0,00
Ogółem	100,0	6,92	14,43	6,45	1,88	13,59	42,74	13,97

Źródło: Por. tab. 3 oraz Tabulogram GUS, tab. 29.

W gospodarce uspołecznionej Łodzi w 1973 r. udział zawodów wymagających wykształcenia wyższego wynosił 8,2%, podczas gdy odsetek osób o tym poziomie wykształcenia wśród zatrudnionych równał się 6,9%. A zatem niedobór kadr wysoko kwalifikowanych ukształtował się na poziomie 1,3% ogółu zatrudnionych, co stanowi 5436 osób. W tym szacunku uwzględnić jednak musimy liczbę osób faktycznie pracujących zgodnie z osiągniętym wyższym poziomem wykształcenia i wówczas niedobór kadr wysoko kwalifikowanych obliczamy na ok. 1,4% ogółu zatrudnionych, tzn. 5837 osób. Zatrudnienie 401 osób z wyższym wykształceniem w zawodach nie wymagających tego poziomu (np. 44 osoby z wyższym wykształceniem pracujące w zawodach robotniczych) równoznaczne jest z marnotrawstwem uzyskanych kwalifikacji. Wskaźnik zgodności zatrudnienia z posiadanym poziomem wykształcenia wynosił dla zawodów poziomu wyższego 83% (por. tab. 1).

Wykazany niedobór kadr wysoko kwalifikowanych uzupełniony był osobami posiadającymi niższe wykształcenie: na stanowiskach wymagających wykształcenia wyższego pracowało 3888 osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, 1735 osób - z wykształceniem średnim ogólnokształcącym pełnym (razem: 96,3% pokrycia owego niedoboru), 59 osób - z wykształceniem ogólnokształcącym niepełnym, 55 osób - z wykształceniem zasadniczym zawodowym, 93 osoby - z wykształceniem podstawowym ukończonym oraz 7 osób - z wykształceniem podstawowym nie ukończonym.

Z kolei zajmijmy się grupą zawodów wymagających wykształcenia średniego. Przyjmujemy, że zgodnie z osiągniętym poziomem wykształcenia zatrudnione są osoby posiadające wykształcenie policealne i średnie zawodowe oraz średnie ogólnokształcące. Odsetek zawodów wymagających wykształcenia średniego wynosił w 1973 r. 23,1%, odsetek zaś osób posiadających wykształcenie średnie i zatrudnionych w tych zawodach - 16,9%. Niedobór kadr z wykształceniem średnim wynosił zatem ok. 6,2% ogółu zatrudnionych i zamknął się liczbą 26 081 osób (por. tab. 4). Oznacza to, że wskaźnik zgodności zatrudnienia z posiadanym poziomem wykształcenia w odniesieniu do zawodów poziomu średniego wyniósł 72,9% (por. tab. 1).

Niedobór kadr z wykształceniem średnim pokryty został w 1,3% osobami z wykształceniem wyższym, w 16,6% - z wykształceniem niepełnym średnim ogólnokształcącym, w 27,3% - z wykształceniem zasadniczym zawodowym, w 53,5% - z wykształceniem podstawowym oraz w 1,2% - osobami z wykształceniem niepełnym podstawowym.

Równocześnie 16 708 osób posiadających wykształcenie średnie pracowało niezgodnie z osiągniętymi kwalifikacjami. Ponad 65% ogółu tej grupy zatrudnionych było w zawodach robotniczych, 33,6% zaś - w zawodach wymagających wyższego wykształcenia. Marnotrawstwo kadr z wykształceniem średnim wyniosło zatem 10 899 osób.

W grupie zawodów robotniczych i pokrewnych zatrudnione było w 1973 r. 68,5% ogółu pracujących w gospodarce uspołecznionej. Wykształceniem właściwym dla tej grupy zawodów, tj. zasadniczym zawodowym, wykazywało się 13,6% ogółu zatrudnionych, lecz zatrudnionych zgodnie ze swoim wykształceniem było 11,8%. Blisko 40% osób wykonujących zawody robotnicze posiadało wykształcenie podstawowe, 13,9% zaś - wykształcenie podstawowe nie ukończone (por. tab. 4). Wspominaliśmy już, że w tej grupie zawodów zatrudnione są osoby posiadające wykształcenie wyższe niż wymagane: udział tych osób osiągnął 3,8% ogólnej liczby robotników i pracowników równorzędnych.

W celu uzyskania pełnego obrazu spróbujmy obliczyć wielkość niedoboru kadr z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Są trzy możliwości:

- wariant maksymalny, w którym bierzemy pod uwagę robotni-

ków wykwalifikowanych posiadających wymagane wykształcenie na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej; zgodnie z tym założeniem deficyt kadr z wykształceniem zasadniczym zawodowym wynosił 56,7% ogółu pracujących, tj. 235 253 osoby:

- wariant średni, w którym bierzemy pod uwagę zarówno robotników wykwalifikowanych z dyplomem szkoły zasadniczej, jak i posiadających wykształcenie niepełne średnie; zgodnie z założeniem tego wariantu deficyt kadr wynosił 55,9% ogółu zatrudnionych, tj. 231 854 osoby;

- wariant minimalny, który uwzględniając również robotników z wykształceniem podstawowym ukończonym przyjmuje, że ukończone kursy kwalifikacyjne bądź długoletnia praktyka upoważniają ich do miana robotników wykwalifikowanych; zgodnie z tym wariantem, deficyt kadr robotników wykwalifikowanych wynosił 16,5% ogółu zatrudnionych, co stanowiło 68 616 osób.

Uważamy, że najbardziej realistyczny jest wariant trzeci, ustalający niedobór robotników kwalifikowanych w gospodarce uspołecznionej Łodzi na poziomie blisko 69 tysięcy osób.

2. ANALIZA ZGODNOŚCI ZAWODU WYUCZONEGO I WYKONYWANEGO WŚRÓD PRACOWNIKÓW Z WYKSZTAŁCENIEM ŚREDNIM I ZASADNICZYM ZADOWOWYM W GOSPODARCE USPOŁECZNIONEJ ŁODZI

Wymieniony jako czwarty w hierarchii kryteriów racjonalnego zatrudnienia wskaźnik zgodności (niezgodności) zawodu wyuczonego z zawodem wykonywanym, wobec braku bądź niedoskonałości kwantyfikacji pozostałych trzech kryteriów, jest szeroko używaną miarą racjonalności zatrudnienia[6].

Wydaje się, że pomimo wielu braków i słabych stron tego miernika (chodzi zwłaszcza o zbyt formalistyczne potraktowanie kwalifikacji: porównanie danych z dyplomu ukończenia szkoły z nomenklaturą zawodów) na podkreślenie zasługuje stosunkowa łat-

---

[6] Niektórzy autorzy, np. O l ę d z k i, Przesłanki polityki zatrudnienia..., wskazują na zawyżenie wskaźnika zgodności zawodu wyuczonego z wykonywanym poprzez nieuwzględnianie możliwości alternatywnego zatrudnienia na danym stanowisku osób o różnych poziomach wykształcenia, np. wyższe lub średnie plus staż pracy.

wość w uzyskaniu wskaźnika zgodności i w operowaniu nim. Dostrzegamy przy tym, że w miarę doskonalenia sposobów oceny racjonalnego gospodarowania zasobami pracy rola i znaczenie omawianego miernika będą stopniowo pomniejszane i sprowadzone do funkcji nośnika informacji.

Interpretacja wskaźnika zgodności zawodu wyuczonego z zawodem wykonywanym, wskazując na brak odpowiedniej liczby miejsc pracy dopasowanych do specjalności wyuczonych, zezwala na ocenę cząstkowej równowagi między podażą a popytem na kwalifikacje na lokalnym (w tym przypadku łódzkim) rynku pracy.

Wskaźnik zgodności zawodu wyuczonego z zawodem wykonywanym wskazywać może także na różnie pojętą nieatrakcyjność pracy w zawodzie wyuczonym, jak np. nienowoczesność zawodu, niski prestiż społeczny bądź mała atrakcyjność płacowa.

Wreszcie, wskaźnik zgodności zawodu wyuczonego z zawodem wykonywanym wyraża niezbędną i znajdującą zrozumienie w naszym systemie społecznym aprobatę dla możliwości korekty przypadkowo wybranego kierunku kształcenia w sytuacji rozminięcia się z aspiracjami i wyobrażeniami.

Liczne badania[7] przyczyn rozbieżności zawodu wyuczonego z wykonywanym zezwalają na sformułowanie swego rodzaju następującej ich "listy":

- strukturalne niedopasowanie szkolnictwa do potrzeb gospodarki narodowej (według informacji Departamentu Zatrudnienia Ministerstwa Pracy, Płac i Spraw Socjalnych rocznie ok. 20% młodzieży ma trudności ze znalezieniem pracy w swoim zawodzie);
- zbyt mała mobilność kadr kwalifikowanych, która utrudnia zmniejszanie istniejących dysproporcji w ich rozmieszczeniu przestrzennym;
- niewłaściwa polityka kadrowa zakładów pracy;
- brak korelacji między awansem zawodowym i płacowym w zależności od zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym (minimum 10% badanych rozpoczynało swój start życiowy z przeświadczeniem o zbędności uzyskanego wykształcenia, nie widząc jasnej ścieżki awansowej);

---

[7] Lista przyczyn rozbieżności ustalona została w oparciu o wyniki badań Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych (por. Z. D a c h o w a, Zawód wyuczony a wykonywany, "Polityka Społeczna" 1977, nr 5).

- "dyskryminacja" absolwentek szkół technicznych;
- prestiż "pracy umysłowej";
- swoisty "kult dyplomu", kształcenie dzieci za wszelką cenę, bez względu na kierunek specjalizacji.

Podwyższenie wskaźników niezgodności dotyczących 1973 r. w stosunku do ubiegłych lat spisowych ma swe usprawiedliwienie w ostrych kryteriach kwalifikowania zgodności pracy z wyuczoną specjalizacją[8]. Ale niewątpliwie ma również związek z nadmiernym rozdrobnieniem specjalności kształcenia w szkołach zawodowych. Na właściwe, racjonalne zagospodarowanie roczników po raz pierwszy podejmujących pracę zawodową wpływ miały, w warunkach ilościowego wzrostu absolwentów wszystkich szkół, możliwości stworzenia takich miejsc pracy, które zgłaszałyby popyt na kwalifikacje reprezentowane przez poszukujących pracy, niejednokrotnie, jak wspominaliśmy, bardzo wąskie.

Poniżej zajmiemy się scharakteryzowaniem stopnia zgodności zatrudnienia z wykształceniem wśród pracowników gospodarki uspołecznionej Łodzi, zgodnie z wynikami spisu kadrowego z 1973 r.

Jak wynika z tab. 4, zatrudnieni w zawodach wymagających średniego poziomu wykształcenia stanowili 23,1% ogółu zatrudnionych. Bardziej szczegółowe dane odnośnie do wykształcenia tych osób zawiera tab. 5.

Najliczniej reprezentowani byli technicy ekonomiści, stanowiąc 34,4% ogółu tej grupy zatrudnionych, oraz technicy w zawodach technicznych, których udział wyniósł 32,1%. Najciekawsze informacje, których dostarcza zamieszczona tabela dotyczą przede wszystkim stopnia zgodności zatrudnienia z wykształceniem (wskaźniki "1", "2", "3") w odniesieniu do poszczególnych grup zawodowych.

Najwyższym wskaźnikiem zgodności zatrudnienia z posiadanym poziomem wykształcenia (wskaźnik "1") charakteryzowała się grupa nauczycieli i wychowawców, pozostawiając daleko w tyle następne grupy: techników w zawodach rolnych, organizatorów zarządzania i bibliotekarzy. Najniższy stopień zgodności zatrudnienia z posiadanym poziomem wykształcenia odnotowano w grupie spec-

---

[8] Por. B. G r a c z y k, Zawód wyuczony i wykonywany według danych spisu kadrowego 1973 r. "Wiadomości Statystyczne" 1975, nr 9.

jalistów kultury fizycznej (50,0%). Wskaźnik zgodności "1" dotyczący dwóch największych grup zawodowych, tj. techników ekonomistów i techników w zawodach technicznych wyniósł niewiele poniżej przeciętnego wskaźnika dotyczącego ogółu zatrudnionych w zawodach poziomu średniego, odpowiednio 76,0% i 74,8%.

Tabela 5

Wykształcenie osób zatrudnionych w zawodach poziomu średniego w Łodzi według grup zawodów faktycznie wykonywanych w 1973 r.

Grupy zawodów faktycznie wykonywanych	Liczba osób wykonujących zawody poziomu średniego					Wskaźnik % zgodności zatrudnienia		
	razem	z wykształceniem				z posiadanym poziomem wykształcenia[a]	z wymaganym poziomem wykształcenia[b]	z posiadanym wykształceniem i jednocześnie zgodnie z wyuczonym zawodem
		wyższym	policealnym zawodowym i średnim ogólnokształcącym	niższym od średniego				
				razem	w tym uczący się w szkołach średnich			
						"1"	"2"	"3"
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Organizatorzy zarządzania	26	-	22	4	-	84,6	84,6	0,0
Technicy w zawodach technicznych	30 841	123	23 068	7 650	511	74,8	75,7	62,3
Technicy w zawodach rolnych	458	5	394	59	5	86,0	87,3	70,1
Specjaliści medycyny, stomatologii, farmacji	5 929	7	4 230	1 692	111	71,3	70,4	67,5
Technicy ekonomiści	33 035	127	25 112	7 796	606	76,0	76,6	67,0
Nauczyciele i wychowawcy	4 760	-	4 679	81	5	98,3	25,9	96,5
Bibliotekarze, technicy dokumentaliści, archiwiści	798	10	670	118	9	84,0	85,2	60,5
Specjaliści kultury i sztuki	971	17	638	314	25	65,7	67,0	55,4

Tabela 5 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Specjaliści kultury fizycznej	12	1	6	5	-	50,0	58,3	33,3
Technicy technologii żywienia, hotelarstwa, obsługi turystycznej	594	11	407	176	3	68,5	70,4	53,2
Pracownicy administracyjno-gospodarczy, biurowi i socjalno-bytowi	18 660	50	10 777	7 833	774	57,8	58,0	0,0
Ogółem	96 084	351	70 003	25 730	2 049	72,9	69,8	53,7

[a] Przez pracowników zatrudnionych zgodnie z posiadanym poziomem wykształcenia rozumie się osoby legitymujące się świadectwem ukończenia szkoły średniej.

[b] Przez pracowników zatrudnionych zgodnie z wymaganym poziomem wykształcenia rozumie się osoby spełniające na zajmowanym stanowisku wymagania taryfikatorów kwalifikacyjnych.

Źródło: Por. tab. 3 oraz Tabulogram GUS, tab. 9, 10, 11.

Zaobserwowaliśmy pewną skłonność do pokrywania zaistniałego niedoboru kadrą z wyższym wykształceniem wśród specjalistów kultury i sztuki, techników technologii żywienia, hotelarstwa i obsługi turystycznej, bibliotekarzy, techników w zawodach rolnych oraz specjalistów kultury fizycznej. Natomiast odwrotną tendencję - do pokrywania niedoboru kadrą z wykształceniem niższym od średniego - odnotować można w przypadku techników ekonomistów, techników w zawodach technicznych, a także pracowników administracyjno-gospodarczych, biurowych i socjalno-bytowych oraz w przypadku specjalistów medycyny, stomatologii i farmacji. Przy tym uzupełniało wykształcenie: 1,7% techników zatrudnionych w zawodach technicznych, 1,8% techników ekonomistów, 1,9% specjalistów medycyny, stomatologii i farmacji oraz 4,1% pracowników administracyjnych i biurowych.

Wskaźnik zgodności zatrudnienia z posiadanym poziomem wykształcenia "1" różni się w sposób zasadniczy od wskaźnika zgodności zatrudnienia z wymaganym poziomem wykształcenia "2". Wskaźnik "2" wyraża udział zatrudnionych zgodnie z wymaganym

poziomem wykształcenia wśród wykonujących dany zawód poziomu średniego niezależnie od posiadanego poziomu wykształcenia. I tak, najniższy - 25,9% - wskaźnik zgodności "2" odnotowujemy w grupie nauczycieli i wychowawców, co odzwierciedla fakt, iż aż 74,1% osób pracujących w tym zawodzie nie posiadało wymaganego wykształcenia. Ogólnie aż 30,2% osób wykonujących zawody poziomu średniego nie posiadało wymaganego wykształcenia (wskaźnik "2"). Z kolei 27,1% osób wykonujących zawody tego poziomu pracowało niezgodnie z posiadanym poziomem wykształcenia (wskaźnik "1").

Sposób wykorzystania kadr wyraża chyba najpełniej wskaźnik "3", tj. wskaźnik zgodności zatrudnienia z posiadanym wykształceniem i jednocześnie z wyuczonym zawodem. Ogólnie aż 46,3% osób pracujących w zawodach poziomu średniego wykonywało zawód niezgodny z zawodem wyuczonym, a więc niemal co druga osoba. Niski wskaźnik zgodności "3" posiadali pracownicy zatrudnieni w grupie specjalistów kultury fizycznej (33,3%) oraz technicy technologii żywienia, hotelarstwa i obsługi turystycznej (53,2%).

Ocena stopnia zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym szczególnie istotna jest w odniesieniu do zatrudnionych w zawodach technicznych[9]. W tej grupie zawodowej najniższym, wręcz alarmującym wskaźnikiem wykazali się wykonujący zawód technika komunikacji; ponad 2/3 zatrudnionych w tym zawodzie posiadało inny zawód wyuczony, bowiem jedynie 27,3% osób wykonywało ten zawód zgodnie z zawodem wyuczonym. Wśród techników elektromechaników jedynie 35,8% osób pracowało zgodnie z zawodem wyuczonym. Niskie wskaźniki zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym odnotowujemy wśród techników metalurgów i odlewników (41,7%), techników geofizyków i geologów (42,9%), techników budownictwa wodnego (również 42,9%), techników technologii drewna (45,7%), techników technologii skóry (51,1%), techników dokumentacji budowlanej i architektury (51,4%), techników technologii rolno-spożywczej i chemików środków spożywczych (53,2%), a także wśród należącej do najliczniejszych grup zawodowych wykonujących zawody poziomu średniego - grupy techników włókienników i techników odzieżowych (56,6%). Zwa-

[9] Oceny dokonano w oparciu o dane spisu kadrowego z 1973 r., por. Tabulogram GUS, Warszawa 1974, tab. 10.

żywszy, iż ostatnia grupa - to specjaliści gałęzi przemysłu tradycyjnie decydującej o potencjale gospodarczym Łodzi, sytuacji, w której nieomal co druga osoba wykonująca zawód technika włókiennika i technika odzieżowego nie posiada należytego wykształcenia, nie można uznać za zadowalającą.

W innych licznych grupach techników sytuacja kształtowała się nieco korzystniej. W grupie techników mechaników 70,6% zatrudnionych wykonywało zawód wyuczony, w grupie techników budownictwa lądowego i drogowego wskaźnik ten wyniósł 69,3%; stosunkowo wysoki był wskaźnik zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym w grupie techników elektroników (81,4%) i techników chemików (70,6%), a także w grupie techników elektryków (65,0%) i techników urządzeń sanitarnych (66,5%).

Tabela 6

Stopień zgodności zatrudnienia z wykształceniem oraz z wyuczonym zawodem wśród pracowników z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym w Łodzi w 1973 r.

Grupy zawodowe	Wskaźnik % zgodności zatrudnienia	
	z wykształceniem	z poziomem wykształcenia i z wyuczonym zawodem
Organizatorzy zarządzania	-	-
Technicy w zawodach technicznych	64,6	82,9
Technicy w zawodach rolnych	59,1	79,8
Specjaliści medycyny, stomatologii, farmacji	98,7	93,7
Technicy ekonomiści	84,0	78,6
Nauczyciele i wychowawcy	84,3	98,2
Bibliotekarze, technicy dokumentaliści, archiwiści	183,6	46,1
Specjaliści kultury i sztuki	68,0	78,9
Specjaliści kultury fizycznej	-	-
Technicy technologii żywienia, hotelarstwa, obsługi turystycznej	33,9	68,9
Pracownicy administracyjno-gospodarczy, biurowi i socjalno-bytowi	-	-
Razem zawody wymagające wykształcenia średniego	80,7	76,4
Ogółem	100,0	61,6

Źródło: Spis kadrowy 1973, tab. 13.

Dodatkowy przyczynek do oceny wykorzystania kadr z wykształceniem średnim zawodowym, łącznie z policealnym, daje analiza wskaźników, które zawiera tab. 6.

Wskaźniki zgodności zatrudnienia z wykształceniem wśród pracowników z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym obrazują nam stopień zgodności kształcenia z zatrudnieniem, a w konfrontacji ze wskaźnikami zgodności zatrudnienia z wykształceniem wśród wykonujących zawody poziomu średniego - zawartych w tab. 5 - dają pełny obraz wykorzystania kadr tego poziomu.

Udział osób wykonujących zawody wymagające wykształcenia średniego wśród posiadających wykształcenie średnie zawodowe wynosił 80,7%, pracujących zaś zgodnie z wyuczonym zawodem - 76,4%. Wskaźniki zgodności zatrudnienia z wykształceniem dotyczące poszczególnych grup zawodowych informują o stosunku liczby osób wykonujących dany zawód do liczby osób wyuczonych w tym zawodzie. Jest to informacja o dopasowaniu struktury podaży kadr do struktury popytu na nie, ale informacja ex post, która właściwie wykorzystana przyniesie pożądany efekt dopiero po kilkuletnim okresie, równym danemu cyklowi kształcenia. Na przykład, wskaźnik 183,6% w odniesieniu do grupy bibliotekarzy świadczy o tym, że liczba wykonujących ten zawód o 83,6% przewyższała liczbę osób w nim wyuczonych, wśród wykonujących zawód bibliotekarza zaś jedynie 46,2% osób posiadało niezbędne wykształcenie. Pomimo niewątpliwie wysokiego zapotrzebowania na specjalistów bibliotekarstwa część z posiadających ten zawód (obliczono, że 15,4%) wolała wykonywać inną pracę.

Z kolei wskaźnik 64,6% zgodności zatrudnienia z wykształceniem dotyczący grupy zawodów technicznych świadczy o tym, że podaż kadr o tych specjalnościach ogółem przewyższała, w momencie spisu kadrowego, ogólny popyt na nie o 35,4%. O niewłaściwym wykorzystaniu techników, pomimo tej sprzyjającej we wszystkich prawie specjalnościach sytuacji, świadczy drugi wskaźnik - udziału osób wyuczonych w danym zawodzie wśród wykonujących ten zawód, który w odniesieniu do grupy zawodów technicznych ogółem wyniósł 82,9%. W podobny sposób można by dokonać analizy pozostałych grup zawodowych średniego poziomu wykształcenia.

Tabela 7

Stopień zgodności zatrudnienia z wykształceniem oraz z wyuczonym zawodem wśród pracowników z wykształceniem zasadniczym zawodowym w Łodzi w 1973 r.

Grupy zawodowe	Wskaźnik % zgodności zatrudnienia	
	z wykształceniem	z poziomem wykształcenia i z wyuczonym zawodem
Górnicy i skalnicy, wiertacze i zawody pokrewne	4,2	0,0
Robotnicy przemysłowi, budowlani i zawody pokrewne	83,7	65,4
Rolnicy, ogrodnicy, rybacy, leśnicy i zawody pokrewne	22,8	17,8
Robotnicy i pracownicy równorzędni komunikacji, transportu i łączności	462,1	71,9
Sprzedawcy i inni pracownicy obrotu towarowego, usług gospodarczych i innych	87,4	61,0
Pracownicy służby zdrowia i zawody pokrewne	60,9	45,6
Pracownicy administracji gospodarczej	19,4	3,8
Pozostali	-	-
Razem robotnicy i pracownicy równorzędni robotnikom wykwalifikowanym	87,2	62,5
Ogółem	100,0	62,5

Źródło: Por. tab. 3 oraz Tabulogram GUS, tab. 18.

Jak wynika z danych zawartych w tab. 4 - 68,5% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Łodzi stanowili robotnicy i pracownicy równorzędni robotnikom wykwalifikowanym, z tym że 11,8% tej grupy zatrudnionych posiadało zawodowe wykształcenie zasadnicze. Wcześniejsza analiza (punkt 1) wykazała, że pracownicy z wykształceniem zasadniczym zawodowym bywają zatrudnieni nie tylko w zawodach robotniczych i pokrewnych, lecz również wykonują zawody wymagające wykształcenia średniego, a nawet wyższego. Stąd wskaźnik zgodności zatrud-

nienia z wykształceniem ogółem ustalony został na poziomie 87,2%, wskaźnik zaś zgodności zawodu wyuczonego z wykonywanym ogółem wynosił 62,5% (tab. 7).

Największą zgodność zatrudnienia z wykształceniem odnotowujemy w grupie robotników przemysłowych, budowlanych i robotników zawodów pokrewnych - 83,7%, lecz zgodność z zawodem wyuczonym sięga tu jedynie 65,4%. Analiza zawodów w tej grupie[10] wykazała, że niskie wskaźniki zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym charakterystyczne były dla następujących grup zawodów: garbarze i zawody pokrewne (15,4%); topiarze masy szklanej, formowacze, wypalacze ceramiki i zawody pokrewne (30,0%); aparatowi i inni robotnicy w produkcji chemicznej (37,0%); spiekacze, prażalnicy rud, wytapiacze, walcownicy metali, ciągacze rur, odlewnicy i zawody pokrewne (41,6%); monterzy i mechanicy precyzyjni, zegarmistrze, szlifierze kamieni szlachetnych i półszlachetnych, jubilerzy i zawody pokrewne (43,6%); szewcy, obuwnicy, rymarze i zawody pokrewne (47,0%).

Niskim wskaźnikiem zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym charakteryzowała się również grupa przędzarzy, tkaczy, dziewiarzy, szwaczy i przedstawicieli zawodów pokrewnych (52,7%); podobnie jak w przypadku średniego poziomu kwalifikacji w tych zawodach, co drugi robotnik tej grupy pracował niezgodnie z zawodem wyuczonym. Wyższe, ale również niezadowalające wskaźniki zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym wykazywały inne zawody robotnicze, licznie reprezentowane w gospodarce uspołecznionej Łodzi. Są to: ślusarze, tokarze, monterzy, mechanicy i zawody pokrewne (72,6%); elektroenergetycy, elektromonterzy, elektromechanicy i zawody pokrewne (73,6%) oraz krawcy, krojczy, kuśnierze, szwacze i zawody pokrewne (60,1%).

Bardzo duża niezgodność zatrudnienia z wykształceniem występowała wśród robotników i pracowników równorzędnych komunikacji, transportu i łączności - osób wyuczonych w tych zawodach było ponad 4,5 raza mniej, niż osób je wykonujących. Wskaźnik zgodności zawodu wyuczonego z wykonywanym wynosił w

---

[10] Według danych spisu kadrowego z 1973 r., Tabulogram GUS, tab. 18.

odniesieniu do tej grupy zawodów 71,9%, a zatem - dodatkowo - część osób wyuczonych w zawodzie robotnika komunikacji podjęła pracę w innej specjalności (jak wynika z tab. 8 - 24,4% w innym zawodzie robotniczym).

Tabela 8

Stopień zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym wśród pracowników z wykształceniem zasadniczym zawodowym w Łodzi w 1973 r.

Grupy zawodów wyuczonych	Wskaźnik % zgodności zawodu wykonywanego z wyuczonym	Wskaźnik % rozbieżności	
		inny zawód wyższego lub średniego poziomu wykształcenia	inny zawód robotniczy
Górnicy i skalnicy, wiertacze i zawody pokrewne	0,0	7,5	92,5
Robotnicy przemysłowi, budowlani i zawody pokrewne	65,4	9,5	25,1
Rolnicy, ogrodnicy, rybacy, leśnicy i zawody pokrewne	17,8	9,6	72,6
Robotnicy i pracownicy równorzędni komunikacji transportu i łączności	71,9	3,7	24,4
Sprzedawcy i inni pracownicy obrotu towarowego, usług gospodarczych i innych	61,0	15,2	23,8
Pracownicy służby zdrowia i zawody pokrewne	45,6	52,0	2,4
Pracownicy administracji gospodarczej	3,8	80,9	15,3
Pozostali	0,0	96,5	3,5
Ogółem	62,5	12,7	24,8

Źródło: Por. tab. 3 oraz Tabulogram GUS, tab. 17.

Z tab. 8 wynika również, że stosunkowo wysokie były odsetki osób wykonujących inny zawód wyższego lub średniego poziomu wykształcenia wśród osób posiadających wyuczony zawód pracownika administracji gospodarczej, pracownika służby zdrowia bądź sprzedawcy.

3. OGÓLNE WNIOSKI

Zaobserwowane nieprawidłowości w dopasowaniu strukturalnym zatrudnienia kadr ze średnim i zasadniczym wykształceniem do potrzeb gospodarki narodowej pozwalają na sformułowanie pewnych ogólnych wniosków.

Wnioski te wynikają z założenia wzrostu ogólnego poziomu wykształcenia i zwiększenia stopnia nasycenia gospodarki narodowej kadrami kwalifikowanymi. Przy tym zakłada się ewolucję w strukturze zawodowej i działowej zatrudnienia pracowników o różnym poziomie wykształcenia. W odniesieniu do wykształcenia średniego przewiduje się największy wzrost zatrudnienia kadr w sferze usług, co będzie związane ze wzrostem zapotrzebowania na techników technologii żywienia, hotelarstwa i obsługi turystycznej, a także na specjalistów medycyny, stomatologii i farmacji. Nastąpi również dalszy wzrost zatrudnienia w grupie technicznej, ze względu na konieczność poprawy relacji między liczbą techników i inżynierów, a także ze względu na zakładany rozwój zatrudnienia osób z wykształceniem średnim na stanowiskach robotniczych.

W odniesieniu do grupy robotników wykwalifikowanych zakłada się relatywnie niższe tempo wzrostu zatrudnienia robotników w zawodach branżowych (poza rolnymi i związanymi z usługami) wobec tempa wzrostu liczby robotników w zawodach uniwersalnych, a mianowicie w grupie mechanicznej i elektrycznej[11].

Wnioski, sformułowane poniżej, wynikają ponadto również z uwzględnienia celów i założeń reformy systemu edukacji narodowej oraz z wymienionych na wstępie kryteriów racjonalnego zatrudnienia.

1. Ogólny wzrost prawidłowego wykorzystania kadr specjalistów spowoduje poprawę bilansu, przy czym brać pod uwagę należy zarówno osiągnięty poziom wykształcenia, jak i wyuczony zawód (specjalność). Istotne znaczenie ma także racjonalne wykorzystanie czasu pracy i prawidłowe rozmieszczenie przestrzenne kadr kwalifikowanych.

---

[11] Na podstawie opracowania Komisji Planowania przy Radzie Ministrów pt. Kadry kwalifikowane w gospodarce narodowej w latach 1973-1990, Warszawa 1976, s. 113-114.

2. Ograniczenie kształcenia w tzw. zawodach o wąskim profilu na korzyść zawodów o szerokim profilu zwiększy stopień elastyczności w zatrudnieniu osób o pożądanych kwalifikacjach. Z drugiej strony, wprowadzenie zmian w obowiązujących taryfikatorach kwalifikacyjnych, szeroko i zbyt enigmatycznie określających wymagania, w kierunku uściślenia zapotrzebowania na specjalistów w konkretnej dziedzinie, przyczyniłoby się w dużej mierze do bardziej prawidłowego zatrudnienia osób poszukujących pracy.

3. Na obniżenie wskaźnika niezgodności zatrudnienia z wykształceniem wpłynie poprawa efektywności systemu preorientacji zawodowej, przy czym szeroko należałoby uwzględnić predyspozycje psychofizyczne osób decydujących się kształcić (i potem pracować) w wybranym zawodzie.

4. Na stabilizację kadr kwalifikowanych ma również wpływ forma adaptacji społeczno-zawodowej pracowników, zwłaszcza rozpoczynających pracę po raz pierwszy[12]. Należałoby nadać większe znaczenie wstępnemu stażowi pracy, na nowo określić jego zasadność, cel i funkcje.

5. W celu zwiększenia atrakcyjności niektórych zawodów należałoby szerzej uwzględniać racjonalizującą rolę płac w wykorzystaniu kwalifikacji pracowniczych poprzez ściślejsze powiązanie płac z poziomem wykształcenia, stażem pracy, jakością pracy[13].

6. W gestii polityki kształcenia leży możliwość aktywnego sterowania młodzieżą przy wyborze zawodu, poprzez szersze zastosowanie takich instrumentów, jak polityka stypendialna, rozbudowa sieci internatów.

7. W celu skutecznego wprowadzenia w życie zasady kształcenia ustawicznego należałoby zbadać zakres i poziom kwalifikacji pracowników zatrudnionych niezgodnie z wyuczonym zawodem;

---

[12] Z badań wynika, że stopień wykorzystania kwalifikacji pracowniczych ma wpływ na przebieg i wynik adaptacji społeczno-zawodowej absolwentów: im wyższy ten stopień, tym pomyślniej przebiega adaptacja zawodowa i szybciej rodzi się przywiązanie do zakładu pracy (por. D a c h o w a, op. cit.).

[13] M. K a b a j, System awansu w polityce płac, "Życie Gospodarcze" 1977, nr 26, oraz t e n ż e, Propozycje zmian w systemie awansu, "Życie Gospodarcze" 1977, nr 27; A. M e l i c h, Wpływ płac na racjonalne zatrudnienie, "Życie Gospodarcze" 1977, nr 24.

chodziłoby o zbadanie w jakim stopniu i kiedy, tj. po jakim czasie, następuje dezaktualizacja wyuczonych umiejętności, a więc o określenie momentu czasowego, wyznaczającego doskonalenie zawodu wykonywanego. Tym samym należałoby przyjąć, że od pewnego momentu, np. po pięciu latach od czasu ukończenia szkoły, uprzedni wyuczony zawód nie określa właściwie kwalifikacji danego pracownika. W tym zakresie skuteczność systemów kursów dokształcających i kwalifikacyjnych dla pracujących jest bardzo duża.

8. Niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb gospodarki regionu oraz nieracjonalne ich wykorzystanie wskazuje na wadliwe planowanie zapotrzebowania na kadry kwalifikowane i brak powiązania absolwentów szkół z potrzebami rynku pracy[14].

Sądzimy, że wczesne określenie zapotrzebowania na kadry kwalifikowane, w różnych przekrojach, stanowi niezbędny warunek wyjściowy. Jednocześnie fakt posiadania odpowiednio wczesnej informacji o kierunkach i strukturze popytu na kadry wykwalifikowane, zgłaszanego przez gospodarkę narodową pod adresem systemu kształcenia, decyduje w istocie o możliwościach zastosowania jakiejkolwiek metody planowania. Istotne jest przy tym, aby informacja taka docierała do terenowych organów planistycznych w odpowiednim czasie, a więc z wyprzedzeniem gwarantującym realistyczne planowanie rozwoju szkolnictwa i kierunków kształcenia. Ponadto o skuteczności zastosowania tej metody zadecyduje systematyczność i płynność w przekazywaniu informacji. Płynność docierania informacji jest niezbędna, zwłaszcza w odniesieniu do systemu planów kroczących.

Omawiane zagadnienie ma jeszcze jeden aspekt. Mamy na myśli problem zaufania do danych faktograficznych, czyli wiarygodności informacji. Tylko bowiem w takich warunkach osiągalna będzie pełna skuteczność zastosowania wybranej metody. Zresztą, zagadnienie to ma znaczenie ogólnogospodarcze i wiąże się z usprawnieniem procesu krążenia informacji planistycznej i statystycznej[15].

---

[14] Por. H. M o r t i m e r-S z y m c z a k, Kierunki doskonalenia polityki zatrudnienia w wielkomiejskim ośrodku przemysłowym, [w:] Podstawy perspektywicznej polityki zatrudnienia. Wybrane problemy, Warszawa 1977, s. 80 i n.

[15] Na temat wad systemu statystyki oświaty w aspekcie wykorzystania jej w planowaniu pisał szeroko M. T a b i n, Modele sy-

Przy uwzględnieniu iż przyszłe zapotrzebowanie na kadry wykwalifikowane w gospodarce narodowej uzależnione jest od wielopłaszczyznowych uwarunkowań, a w szczególności od przyjętej długookresowej strategii rozwoju, bardzo wyraźnie widoczny jest polityczny aspekt aplikowania określonych metod i technik planowania w ogóle, w tym planowania rozwoju kadr kwalifikowanych. I tak, skuteczność metod planowania systemu kształcenia zależy w pierwszym rzędzie od zasad i założeń polityki kształcenia, realizowanej w ramach kompleksowej polityki społeczno-gospodarczej kraju. Tę skuteczność oceniamy właśnie badając równowagę ogólną i cząstkową między podażą a popytem na kwalifikacje.

W zakresie poprawy metod planowania zapotrzebowania na kadry kwalifikowane zwraca uwagę wielowariantowy sposób określania struktur kwalifikacyjnych[16], tak w ujęciu ogólnokrajowym, jak i w przekrojach regionalnych. Metoda ta, wprawdzie droga i pracochłonna, pozwoliłaby w pewnej mierze zredukować stopień niepewności, charakterystyczny dla perspektywicznych planów rozwoju gospodarczego: poszczególne warianty dotyczyłyby różnych stopni techniki wytwarzania. Poza tym jej skuteczność gwarantowana byłaby wzrostem roli planów rozwoju kadr kwalifikowanych w perspektywicznych planach rozwoju poszczególnych gałęzi gospodarki. Wydaje się jednak, że o wiele lepsze efekty w zakresie skuteczniejszego powiązania zapotrzebowania na kadry wykwalifikowane z podażą tych kadr dałby system planów kroczących o bliższych horyzontach, dostosowanych do długości cyklu kształcenia.

---

mulacyjne a statystyka ludności, oświaty i zatrudnienia, [w:] Polski model symulacyjny rozwoju szkolnictwa, Warszawa 1971, a w aspekcie badań regionalnych - K. P o d o s k i, Statystyka regionalna a planowanie zapotrzebowania na kadry wykwalifikowane i planowanie rozwoju szkolnictwa, [w:] Statystyka regionalna. Aktualny stan i problemy rozwoju, Warszawa 1967.

[16] Kadry kwalifikowane w gospodarce..., s. 125-126.

Ewa Sadowska

ANALYSIS OF UTILIZATION OF QUALIFICATIONS OF PERSONNEL WITH SECONDARY SCHOOL AND BASIC VOCATIONAL EDUCATION (CASE STUDY OF ŁÓDŹ)

The analysis of utilization of personnel with secondary school and basic vocational education background was performed on the basis of results furnished by census of personnel employed in the socialized economy performed in 1973. Against the background of the personnel structure according to the selected levels of education there was examined the degree of correspondence between employment on a given job requiring a given level of education and the achieved level of education. The analysis revealed a deficit of personnel with academic background amounting to 1.3 per cent in relation to the overall number of the employed, with secondary school background - 6.2 per cent, while among qualified workers it amounted respectively to 16.5 per cent (minimum variant). While discussing the general characteristics of qualified personnel in Łódź, the author devoted much attention to analysis of correspondence between the taught job and the performed job among workers with general secondary or basic vocational education according to groups of jobs. Taking into consideration the specific industrial structure of Łódź, low coefficients of correspondence between the performed and taught job among textile and clothing technicians (56.6 per cent), and among spinners, weavers and the like (52.7 per cent).

In the light of the observed irregularities in structural adaptation of personnel with general secondary and basic vocational education to needs of the national economy, on the basis of the projected overall increase in the level of education and degree of saturation of the national economy with qualified personnel, and taking account of the rational employment criteria the author formulates conclusions aimed at the employment and education policy.